

**მტკიცების სტანდარტი პირადი არაქონებრივი
უფლებების დაცვისა და სიტყვისა და გამოხატვის
თავისუფლების კონვენციისას**

I. შესავალი

ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში ხშირია დავა ღირსების, პატივისა და საქმიანი რეპუტაციის შემლახველი ცნობების უარყოფასთან და მათგან გამოწვეული მატერიალური თუ არამატერიალური ზიანის ანაზღაურებასთან დაკავშირებით. ასეთ დროს, პირადი არაქონებრივი უფლებების საპირისპიროდ დგას საქართველოს კონსტიტუციითა და საერთაშორისო შეთანხმებებით გარანტირებული პირის სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება.

„ის, რომ ამგვარი ურთიერთსაპირისპირო ინტერესები შეიძლება არსებობდეს, რომელთა პრიორიტეტულობაზეც მუდმივი დისკუსია მიმდინარეობს, გასაკვირი არ არის.“¹ სასამართლომ უნდა დაადგინოს, თუ რამდენად ჰქონდა ადგილი პირის არაქონებრივი უფლებების შელახვას და არსებობს თუ არა გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვის ლეგიტიმური მიზანი სხვათა უფლებების დასაცავად. ამისათვის სასამართლომ, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის სწორი და სამართლიანი გადანაწილების პირობებში უნდა განსაზღვროს მოსარჩელისა და მოპასუხის მტკიცების საგანში შემავალი ფაქტობრივი გარემოებები და ამის შედეგად კანონიერი გადაწყვეტილება მიიღოს.

1997 წლის 25 ნოემბერს ძალაში შესული საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით სამოქალაქო ბრუნვის უმნიშვნელოვანეს ღირებულებად პირის არაქონებრივი უფლებები განისაზღვრა და მათი დაცვის სამართლებრივი მექანიზმები იქნა რეგლამენტირებული. 2004 წლის 24 ივნისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“, რომლითაც ახლებურად ჩამოყალიბდა სამოქალაქო კოდექსის მიდგომები მხარეთა შორის გავრცელებული ფაქტების უსწორობის თაობაზე მტკიცების ტვირთის გადანაწილებასთან დაკავშირებით. პარალელ-

¹ Bydliniski P., Bürgerliches Recht Bd 1 AT, 5. Aktualisierte Aufl., 2010, 2/47 ff.

ლურად შეიცვალა სასამართლო პრაქტიკაც და უცხოური და საერთაშორისო სასამართლოების სტანდარტს უფრო დაუახლოვდა, მაგრამ ამავე ცვლილებებით მოსარჩელე მხარის მტკიცების ტვირთი დამძიმდა და რიგ საკითხებში პრაქტიკულად შეუძლებელიც კი გახდა.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია, გაანალიზდეს პირადი არაქონებრივი უფლებებისა და სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებათა ადგილი სამოქალაქო კანონმდებლობაში და მათი ურთიერთმიმართება ამ უფლებათა კოლიზიისას. ნაშრომში მნიშვნელოვანი ადგილი დაეთმოა სასამართლო დავის განხილვისას მტკიცების ტვირთის გადანაწილების წარსულ და დღეს არსებულ საკანონმდებლო მოწესრიგებას, შეფასებული და გაკრიტიკებულია ქართული, უცხოური და საერთაშორისო კანონმდებლობისა და სასამართლოების მიდგომები პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვისა და სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების კონკურენციის დავაში მტკიცების ტვირთის გადანაწილებასთან დაკავშირებით.

II. პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვა კანონმდებლობაში

პიროვნული უფლებები პიროვნების არსებობიდან გამომდინარეობს, ეს სამართლებრივი კატეგორია პიროვნებასთან ყველაზე ახლოს დგას და მასთან განუყოფლად არის დაკავშირებული. ის ყველა ადამიანს ეკუთვნის მიუხედავად მისი ასაკისა, წარმომავლობისა, ეროვნებისა, რასისა თუ სხვა. „პიროვნული უფლების საკანონმდებლო რეგულაცია მეტად ზოგადი ხასიათისაა, მაგრამ დროთა განმავლობაში მოხდა მისი კონკრეტიზაცია საკანონმდებლო ცვლილებების, იურიდიული დოქტრინისა და სასამართლო პრაქტიკის მიერ.“²

„ადამიანის ღირსება ყველა ძირითადი უფლების საფუძველია. ადამიანის უფლებათა ბუნებითი წარმოშობის აღიარება სწორედ ადამიანის ღირსების აღიარებას გულისხმობს. ადამიანს რომ ღირსება აქვს, ამიტომაც გააჩნია სიცოცხლის, თავისუფლების, თანასწორობის, ბედნიერების და ღირსეული სიცოცხლის უფლებები. სწორედ ადამიანის ღირსებაში ძევს უფლებათა ლეგიტიმურობის საფუძველი. შემთხვევითი არ არის, რომ ადამიანის უფლებათა არაერთ უნივერსალურ თუ რეგიონულ საერთაშორისო სამართლებრივ

² იქვე, 2/46 ff.

ბრივ აქტში ადამიანის ღირსებას სპეციფიკური, სრულიად გამორჩეული როლი აქვს მიკუთვნებული ადამიანის უფლებათა შორის. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის პრეამბულის პირველივე დებულებაში გაცხადებულია, რომ დეკლარაცია ეყრდნობა „ადამიანის ხელშეუვალი, თანაარსი ღირსების, თანასწორობისა და განუყოფელი უფლებების აღიარებას“. ადამიანის „პატივი“, თავისი შინაარსითა და ფასეულობით, განსხვავებულია ადამიანის ღირსებისაგან. „პატივი“ გულისხმობს საზოგადოების მხრიდან ადამიანის მორალური თუ სხვა კრიტერიუმებით შეფასებას. „ადამიანის ღირსება“, როგორც ფასეულობა, მნიშვნელოვნად აღემატება „პატივის“ უფლებას, რომელიც, ფაქტობრივად, საზოგადოების თვალში ადამიანის რეპუტაციის დაცვას გულისხმობს.“³

დღევანდელ ინფორმაციულ საზოგადოებაში ამ ბუნებით უფლებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. პირადი სფეროს დაცვის სურვილი იგრძნობა ყველგან და სწორედ ამ სურვილმა განაპირობა საკანონმდებლო დონეზე პიროვნული უფლების დაცვის საჭიროება: ის სფეროები, რომლებიც ადამიანის ინდივიდუალობას განსაზღვრავენ განსაკუთრებული დაცვისა და ყურადღების ღირსია.

„პიროვნულობის უფლება ადამიანის არსებასთან ყველაზე ახლოს დგას და ის დაკავშირებულია მზარდ თვითშეგნებასთან და ცხოვრების თავისუფლად წარმართვასთან. მათი ღირებულება განისაზღვრება, ერთი მხრივ, საზოგადოებრივი შეხედულებებით და მეორე მხრივ, ჩვეულებებითა და მორალით. ამ თვალსაზრისით, პიროვნული უფლებები არც ბუნებითი უფლებებია და არც პოზიტიური სამართლით გადაცემული, ის ადამიანის ჩამოყალიბებაში მონაწილეობს და ინდივიდუალობას ამ შემთხვევაში ცენტრალური ადგილი უკავია.“⁴

გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში ტრადიციულად განასხვავებენ შინაგან და გარეგან, ასევე სუბიექტურ და ობიექტურ ღირსებას. პირის შინაგან ღირსებაა პირის ღირსების თვითშეგრძნება, ყურადღება საკუთარი თავისა და თვითგამოსახულების მიმართ. პირის გარეგანი ღირსება არის პირის მიმართ არსებული შეხედულებები და რეპუტაცია, დანახული საზო-

³ საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, პ. ტურავას რედაქტორობით, თბილისი, 2013, 107.

⁴ Peifer K., Individualität im Zivilrecht, Tübingen, 2001, 200.

გადეობის მიერ, ანუ ის თუ როგორ აღიქმება პირი სხვისი თვალთ. ღირსების მნიშვნელობის დასადგენად შინაგანი და გარეგანი ღირსების არსის გარკვევას ცენტრალური ადგილი უკავია. ღირსებისა და შეხედულებების დიფერენცირება დამახასიათებელია კონტინენტური ევროპის სამართლისათვის, რომლისგან განსხვავებით, ანგლოამერიკულ სამართალში გაბატონებულია მოსაზრება, რომ ღირსება სხვების მხრიდან პირის აღქმას მოიცავს.⁵ სუბიექტურ და ობიექტურ ღირსებას შორის განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ სუბიექტური ღირსება აღწერს პირის შესაძლებლობას, (შინაგანი და გარეგანი) ღირსება განისაზღვროს თვით ამ პირის მიერ, ხოლო ობიექტურის დროს კი იგი ობიექტური დამკვირვებლის თვალთ ფასდება.⁶ სუბიექტურ და ობიექტურ ღირსებას უმეტესად დარღვევის ხასიათი და შემადგენლობა განაპირობებს⁷.

საყოველთაო ენობრივი და სოციალურ-სამეცნიერო დეფინიციის თანახმად, ღირსება არის პიროვნების სიტუაციური ქცევის სულიერი და ჩვეულებითი შეფასებისა და ცხოვრების სტილის ერთობლიობა.⁸ ამისგან განსხვავებით, იურიდიულ ლიტერატურაში უდავოდ მიჩნეულია, რომ ღირსების შინაარსი ადამიანის დაბადებიდანვე არ მომდინარეობს⁹.

საქართველოს უზენაესი სასამართლო განმარტავს, რომ პიროვნების ღირსება წარმოადგენს იმ ღირებულებას, რომლის შეფასების უნარი თვით ამ პირს აქვს და რომელიც საკუთარი მორალური თვისებების, საზოგადოებისადმი პასუხისმგებლობის, საკუთარი საზოგადოებრივი მნიშვნელობის შეფასებას მოიცავს. პატივი წარმოადგენს იმ ღირებულებათა თვისებას, რომელიც პიროვნების ობიექტური საზოგადოებრივი შეფასებაა.¹⁰

სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის კიდევ ერთი მაკვალიფიცირებელი ნიშანია საქმიანი რეპუტაცია. „საქმიანი რეპუტაციის ქვეშ იგულისხმება საზოგადოების მიერ პირის პროფესიული თუ სხვა საქმიანი თვისებების შეფასება. პროფესია არის ხელობა, საქმიანობა, სპეციალობა, რომელსაც

⁵ Peifer K., Individualität im Zivilrecht, Tübingen, 2001, 203, იხ. ციტირება: Kötz, Rechtsvergleichung, 705.

⁶ Hirsch H., Ehre und Beleidigung, 1967, 15 f.

⁷ Peifer K., Individualität im Zivilrecht, Tübingen, 2001, 203.

⁸ იქვე, 201.

⁹ Hubmann, Persönlichkeitsrecht, Böhlau Verlag, 1953, 291.

¹⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2009 წლის 23 ივლისის №ას-1174-1319-08 განჩინება.

გარკვეული მომზადება სჭირდება და რომლითაც ადამიანი თავს ირჩენს, ხოლო საქმიანი თვისებები, რომელსაც საქმიანი რეპუტაცია გულისხმობს, გააჩნიათ მათ, ვინც მონაწილეობს ეკონომიკურ (კომერციულ) საქმიანობაში.¹¹

ცხადია, საჯარო სამართალს პიროვნულ უფლებებში ჩარევის წინააღმდეგ ძლიერი იარაღი აქვს. ამის საჩვენებლად, საკმარისია, მივეთვითოთ თუნდაც სისხლის სამართლის დანაშაულების შემადგენლობებზე, რომლებიც ადამიანის ღირსებას, თავისუფლებას ანდა ჯანმრთელობასა და სიცოცხლეს იცავენ. მაგრამ როგორ შეიძლება დავიცვათ პიროვნული არაქონებრივი უფლებები სამოქალაქო სამართლებრივი საშუალებებით? „ამისათვის, პირის განკარგულებაში უფლების დაცვის ინსტრუმენტების მთელი ნაკრები.“¹² „პირველ რიგში, უნდა დავასახელოთ დამრღვევის ბრალისაგან დამოუკიდებელი სამართლებრივი საშუალებები. ამგვარად, შემდგომი დარღვევების თავიდან ასაცილებლად შესაძლებელია აღიძრას სარჩელი ჩარევის აკრძალვის მოთხოვნით, ხოლო უკვე მომხრარი დარღვევის შემთხვევაში, მისი აღმოფხვრის მოთხოვნით. მეორე რიგში კი პირადი არაქონებრივი უფლებების ბრალეულად დარღვევის შემთხვევაში, დამრღვევი ვალდებულია აანაზღაუროს ზიანი.“¹³ „გამომდინარე იქიდან, რომ ადამიანის პატივი და ღირსება აბსოლუტურად დაცულ სიკეთეთა რიცხვს განეკუთვნება, უფლებამოსილ პირს შეუძლია დამრღვევის ბრალისაგან დამოუკიდებლად,¹⁴ მისგან მოითხოვოს უფლების დარღვევის აკრძალვა ამგვარი საფრთხის შემდგომში არსებობის შემთხვევაში (მომავალში მსგავსი გამონათქვამების აკრძალვის მიზნით), ან მოითხოვოს უკვე გავრცელებულის უარყოფა.“¹⁵

გერმანული სამოქალაქო კანონმდებლობის მიხედვით, დაცულია მხოლოდ პიროვნულობის ცალკეული ასპექტები და სამოქალაქო კოდექსით არ არის განსაზღვრული ყოვლისმომცველი ზოგადი პიროვნული უფლება. თუმცა მცდარია მოსაზრება, რომ ზოგადი პიროვნული უფლება ვერ მოიცავდა იმ შემთხვევას, როდესაც პირს არამატერიალური ზიანის ფულადი

¹¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 18 ივლისის №3კ/376-01 გადაწყვეტილება.

¹² Zeiler, Persönlichkeitsschutz, 1998.

¹³ Bydlinski P., Bürgerliches Recht Bd 1 AT, 5. aktualisierte Aufl., 2010, 2/50 ff.

¹⁴ Koziol, Haftpflichtrecht II 177.

¹⁵ Bydlinski P., Bürgerliches Recht Bd 1 AT, 5. aktualisierte Aufl., 2010, 2/56 ff.

სახით ანაზღაურება უნდა მოეთხოვება. „მიუხედავად ტექნიკური შესაძლებლობების ზრდისა, ზოგადმა პიროვნულმა უფლებამ არ დაუშვა პირადულ სფეროში შეღწევის საშუალება. სამოსამართლო სამართლის განვითარების შედეგად, ძირითადი კანონის 1.I (ადამიანის ღირსება) და 2.I მუხლებზე დაყრდნობით, ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ შექმნა ზოგადი პიროვნული უფლების გამოყენების შესაძლებლობა (BGH 13, 334).“¹⁶

ავსტრიის კანონმდებლობის მიხედვით, იმ შემთხვევაში, თუ მედიის საშუალებით (რადიო, პრესა, ტელევიზია) გავრცელებული ცნობა პირის შესახებ შეურაცხყოფელ ან ცილისმწამებლურ ინფორმაციას შეიცავს, მედიის დაწესებულების (გამომცემლობის) მფლობელი, მისი ბრალის მიუხედავად, ვალდებულია აანაზღაუროს ზიანი მაქსიმუმ 50 000 ევროს ოდენობით. უარყოფის მოთხოვნის შემთხვევაში კი მედიასაშუალების მფლობელი ვალდებულია ყოველგვარი სასყიდლის გარეშე უზრუნველყოს საწინააღმდეგო ცნობების გამოქვეყნება. ეს გამომდინარეობს იქიდან, რომ „პირადი არაქონებრივი უფლებების შელახვა კვალიფიციურ საჯაროობაში უფრო მეტად ექცევა ყურადღების ქვეშ და უფლებადარღვეული პირისათვის უფრო მეტად არასასიამოვნოა. ამ გამკაცრებული რეგულაციების უკან ზოგადპრევენციული მოსაზრებები დგას“¹⁷.

ეს სფერო განსაკუთრებით სენსიტიურია მაშინ, როდესაც საქმე სისხლისსამართლებრივ დევნასა და საგამოძიებო მოქმედებებს ეხება. პირს დანაშაულის ჩადენა არასწორად იშვიათად შეიძლება დაბრალდეს. ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალური ხდება მაშინ, როდესაც პრესაში წარმართული განსჯის შემდეგ ამ პირის მიმართ გამამართლებელი განაჩენი გამოვა. ავსტრიის მედიის კანონის მე-10 პარაგრაფის თანახმად, „ასეთ შემთხვევაში, გამართლებულ პირს უფლება აქვს მიიღოს ყოველგვარი ცნობა, რომელიც მის შესახებ მედიის საშუალებით გავრცელდა და რეაბილიტაციის შემდეგ საჯაროდ, იმავე ფორმით მოითხოვოს გავრცელებული ინფორმაციის უაროფა და გამამართლებელი განაჩენის შესახებ საზოგადოების ინფორმირება“ (MedG §10). ასევე დაუშვებელია, მსჯავრდებული პირი გახდეს საზოგადოებრივი განსჯის ობიექტი იმის გამო, რომ გამოცემა სენსაციური გამოდგეს. ამ პირს უფლება აქვს მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება მის შესახებ უარყოფითი ცნობების გავრცელების გამო, როდეს-

¹⁶ Köhler H., BGB AT, 31. Aufl., München 2007, 258.

¹⁷ Bydlinski P., Bürgerliches Recht Bd 1 AT, 5. aktualisierte Aufl., 2010, 2/57 ff.

საც პირადი მონაცემების გამოქვეყნებით მისი კანონიერი ინტერესი შეი-
ლახა და ამასთან, ამ მონაცემების პუბლიკაციის დამაჯერებელი ინტერესი
არ არსებობს. „აქვე საგულისხმოა ისიც, რომ დაცული უნდა იყოს უდანა-
შაულობის პრინციპი: ის ვინც ჯერ არ გასამართლებულა, არ შეიძლება
არსებითად გამტყუნებულად მივიჩნიოთ.“¹⁸

როგორც ცნობილია, სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლი პირადი არა-
ქონებრივი უფლებების რიცხვში მოიაზრებს პირის უფლებასაც საკუთარ
გამოსახულებაზე. აღნიშნული, პირველ ყოვლისა, ფოტოგრაფიებს, ნახ-
ატებსა და ფოტომონტაჟებს ეხება.¹⁹ მსგავს მითხვენებს ადგენს საავტო-
რო უფლებების შესახებ კანონმდებლობა პირის უფლებაზე საკუთარ გამო-
სახულებასთან დაკავშირებით.²⁰ პირის თანხმობის გარეშე დაუშვებელია
არა მხოლოდ მისი გამოსახულების გამოქვეყნება, არამედ მისი საჯაროდ
აკრძალვაც. ამგვარი ბარიერი გამოიყენება მხოლოდ „ჩვეულებრივი მოქა-
ლაქეებისათვის“. რაც შეეხება ცნობილ პიროვნებებს, ასეთ შემთხვევაში,
შეფასება უნდა მოხდეს ინფორმაციისა და ცნობების მიღების ინტერესთან
შედარებით. საბოლოოდ, ეს საკითხი დამოკიდებულია იმაზე, სურათზე
გამოსახული პირი გამოსახულების გავრცელების შემდეგ დარჩა თუ არა
დაუცველი, გახდა თუ არა ხელმისაწვდომი მისი პირადი ცხოვრება ცნო-
ბილი პირთა ფართო წრისთვის ან მისი სურათი გაურკვეველი, ღირსების
შემლახველი სახით იქნა წარმოჩენილი.²¹

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილით
დაცულია პირის პატივი, ღირსება და საქმიანი რეპუტაცია, რომელთა
დარღვევის შემთხვევაშიც, სასამართლოს მეშვეობით, კანონმდებლობით
დადგენილი წესით, პირს შეუძლია თავისი პიროვნული უფლებები ხელყო-
ფისაგან დაცვას.

სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-3 ნაწილი პირად არაქონებრივ
უფლებათა დაცვის სამოქალაქოსამართლებრივი საშუალებაა, რომლის თა-
ნახმადაც, თუ პირის პატივის, ღირსების, საქმიანი რეპუტაციის ან პირადი

¹⁸ იქვე.

¹⁹ OGH ÖB 1995, 233.

²⁰ Bydliński P., Bürgerliches Recht Bd 1 AT, 5. aktualisierte Aufl., 2010, 2/58 ff.;
შეადარეთ: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 8 ნოემბრის №ას-
370-352-2013 განჩინება.

²¹ OGH SZ 64/89.

ცხოვრების საიდუმლოების შემლახველი ცნობები გავრცელებულია მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით, მაშინ მათი უარყოფაც ამავე საშუალებებით უნდა მოხდეს. თუ ამგვარ მონაცემებს შეიცავს ორგანიზაციის მიერ გაცემული საბუთი, მაშინ ეს საბუთი უნდა შეიცვალოს და ამის შესახებ ეცნობოს დაინტერესებულ პირებს. იმ შემთხვევაში კი, თუ ხელყოფა მოხდა ბრალეულად, პირს, ამავე მუხლის მე-9 პუნქტის თანახმად, შეუძლია არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურებაც მოითხოვოს.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ქართული და კონტინენტური ევროპის სამართალი ადამიანის პირად არაქონებრივ უფლებებს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს და შესაბამისად, მათი დაცვის სამართლებრივ მექანიზმებსაც განამტკიცებს. იცავს რა, სამოქალაქო კოდექსი პირის პატივს, ღირსებას და საქმიან რეპუტაციას, იმის შესაძლებლობას უშვებს, რომ მან სასამართლო წესით მოითხოვოს თავისი არაქონებრივი უფლებების დაცვა დარღვევის აღკვეთისა და არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის გზით.

III. სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება, როგორც სამოქალაქო სამართლებრივი კატეგორია

გამოხატვის თავისუფლება საჯარო სამართლებრივი კატეგორიაა და საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლში არის განმტკიცებული. აღნიშნული მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, ყოველ ადამიანს აქვს უფლება თავისუფლად მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია, გამოთქვას და გაავრცელოს თავისი აზრი ზეპირად, წერილობით ან სხვაგვარი საშუალებით. „გამოხატვის თავისუფლება უნივერსალური ღირებულების ძირითადი უფლებაა, რომელიც საფუძვლად უდევს სხვა უფლებებს. იგი დემოკრატიული საზოგადოების სრულფასოვნად ფუნქციონირების აუცილებელი პირობაა. ამ უფლებისთვის არ არსებობს ვიწრონაციონალური სახელმწიფოებრივი ფარგლები და თავისი ზენაციონალური ბუნებით მოიცავს ყველა ადამიანს თავისი მოქალაქეობის მიუხედავად.“²² ეს უფლება სამოქალაქო კანონმდებლობაში 2004 წლის 24 ივნისის მიღებულ „სიტყვისა და გამოხ-

²² საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, პ. ტურავას რედაქტორობით, თბილისი, 2013, 253.

ატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონში აისახა და გამოხატვის თავისუფლების ცნებაში ფაქტისა და აზრის ელემენტები გამოკვეთა.

„უფლებით დაცულ სფეროს მიეკუთვნება აზრის შეხედულებების გამოთქმა. აზრი არსობრივად ფართოდ უნდა გავიგოთ. იგი მოიცავს შეფასებით მსჯელობებს (გამონათქვამებს) და „ფაქტობრივ გარემოებებს“ („ფაქტებს“), როცა ისინი აზრის ჩამოყალიბების წინაპირობას წარმოადგენენ.“²³ „ფაქტში“ იგულისხმება ნამდვილად, რეალურად მომხდარი ან არსებული გარემოებები და საგნები. „ფაქტები არის ის გარემოებები, რომელთა გადამოწმებაც ობიექტურად შესაძლებელია.“²⁴ „აზრის“ ცნების ქვეშ იგულისხმება ნებისმიერი შეფასებითი გამონათქვამი, რომელიც შედგება განსჯის, დამოკიდებულებისა და შეფასების ელემენტებისაგან და რომლის მართებულობა თუ მცდარობა მთლიანად პირად წარმოდგენებზეა დამოკიდებული. აზრი შეიცავს არა მარტო შეფასებით, არამედ აგრეთვე ფაქტობრივ ელემენტებსაც. ამიტომ გამონათქვამებში თავს იყრის როგორც შეფასებითი, ასევე ფაქტობრივი ელემენტები. აზრი ხშირად ეყრდნობა ფაქტებს, ფაქტები კი აზრის საფუძველია, რომელიც ადასტურებს ან უარყოფს მას. აღნიშნულის გამო, აზრის თავისუფლების ძირითადი უფლებით დაცვის ქვეშ მთლიანი გამონათქვამი ექცევა.“²⁵

„სიტყვა „აზრი“ ფართოდ განმარტებისას გულისხმობს განსჯას, დამოკიდებულებასა თუ შეფასებას, რომლის სისწორე თუ მცდარობა დამოკიდებულია მთლიანად ინდივიდზე, მის სუბიექტურ დამოკიდებულებაზე. ფაქტები კი, ჩვეულებრივ, მოკლებულია სუბიექტურ დამოკიდებულებას, იგი ობიექტური გარემოებებიდან გამომდინარეობს, ანუ ჩვენ გვაქვს იმის შესაძლებლობა, რომ ფაქტი შევამოწმოთ და ვნახოთ, ის რეალურად არსებობდა თუ არა. სწორედ ამიტომ, ფაქტების გადამოწმება და მისი ნამდვილობასთან შესაბამისობის დადგენა შესაძლებელია.“²⁶

²³ ზოიდე ბ., საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თბილისი, 2013, 253, იხ. ციტირება: Jarss/Pieroth. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Kommentar, 5. Auflage, München, 2000, 173.

²⁴ OGH SZ 50/11.

²⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2003 წლის 24 აპრილის №3კ-1240-02 გადაწყვეტილება.

²⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 20 თებერვლის №ას-1278-1298-2011 გადაწყვეტილება.

გამოხატვის თავისუფლების ამგვარ დაყოფას დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რადგან „მოსაზრების (შეფასებითი მსჯელობის) ფაქტებით დამტკიცება შეუძლებელია, ამიტომ არც ის შეიძლება, რომ ვინმეს ამ მოსაზრების სისწორის დამტკიცება დაევალოს. შეფასებითი მსჯელობის სიმართლის დამტკიცება გადაუჭრელი ამოცანაა. ფაქტის არსი შეიძლება დემონსტრირებულ იქნეს, მაგრამ შეფასებითი მსჯელობის სიმართლე არ შეიძლება მტკიცების საგანი იყოს.“²⁷ „ზმირ შემთხვევაში, აზრები და ფაქტები ერთმანეთს მჭიდროდ უკავშირდებიან და მათი გამოიჯენა რთულია. ეს განპირობებულია იმით, რომ გამოთქმის ორივე ფორმა იშვიათად გვხვდება სუფთა სახით.“²⁸

გამოხატვის თავისუფლების ამგვარი გაგება გაიზიარა „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების“ შესახებ კანონმაც. კანონის 1-ლი მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტის თანახმად, აზრი არის შეფასებითი მსჯელობა, თვალსაზრისი, კომენტარი, აგრეთვე ნებისმიერი სახით ისეთი შეხედულების გამოხატვა, რომელიც ასახავს რომელიმე პიროვნების, მოვლენის ან საგნის მიმართ დამოკიდებულებას და არ შეიცავს დადასტურებად ან უარყოფად ფაქტს. კანონის ამგვარ მიდგომას ის პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რომ მე-4 მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, აზრი დაცულია აბსოლუტური პრივილეგიით და არავის ევალება საკუთარი მოსაზრებებისა და შეხედულებების მტკიცების ვალდებულება. კანონი უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ დაწესდეს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებაზე შინაარსობრივი მოწესრიგება იმ შემთხვევებში, თუ ადგილი აქვს ცილისწამებას, უხამსობას,²⁹ პირისპირ შეურაცხყოფას, დანაშაულის ჩადენისკენ მოწოდებას, მუქარას ან არსებობს საშიშროება იმისა, რომ გახმაურდება პერსონალური, კომერციული ან სახელმწიფო საიდუმლოება³⁰.

²⁷ *Lingens v. Austria*, [ECtHR], App. no. 9815/82, 8.07.1986, Para.45.

²⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 20 თებერვლის №ას-1278-1298-2011 გადაწყვეტილება.

²⁹ „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის პირველი მუხლის „ვ“ ქვეპუნქტის თანახმად, უხამსობა განმარტებულია, როგორც განცხადება, რომელსაც არა აქვს პოლიტიკური, კულტურული, საგანმანათლებლო ან სამეცნიერო ღირებულება და რომელიც უხეშად ლახავს საზოგადოებაში საყოველთაოდ დამკვიდრებულ ეთიკურ ნორმებს.

³⁰ „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტი.

სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების ამგვარი ფართო გაგება გარკვეულწილად აკნინებს პატივისა და ღირსების მნიშვნელობას, რადგან კანონმდებლობით მოსაზრებების აბსოლუტური დაცვა მაშინ, როდესაც ფაქტებისა და მოსაზრებების გამოიჯენა ძალიან რთულია, პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდის მოსარჩელის მხრიდან საკუთარი უფლებების დაცვას მანამდე, სანამ ის არ დაადასტურებს, რომ ადგილი ჰქონდა „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ კანონის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევას. აქვე უნდა გამოვყოთ შემთხვევა, როდესაც მოსაზრება ემყარება ფაქტს, რა დროსაც გამოთქმული აზრი არ უნდა მოექცეს იმავე დაცვის სტანდარტში, როგორც ეს სუფთა სახით გამოხატული მოსაზრების შემთხვევაშია, რადგან ასეთ ვითარებაში არსებობს ნამდვილი ფაქტების დამახინჯების საშიშროება.

IV. მტკიცების პრობლემები პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვისა და სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების კონკურენციისას

საქართველოს კონსტიტუცია მე-17 მუხლში, ერთი მხრივ, განამტკიცებს ადამიანის პატივისა და ღირსების ხელშეუვალობას, როგორც აბსოლუტურ უფლებას, ხოლო, მეორე მხრივ კი, 24-ე მუხლში საკონსტიტუციო მნიშვნელობას ანიჭებს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებას, რომელიც ამავე მუხლის მე-4 პუნქტის თანახმად, შეიძლება შეიზღუდოს, თუ ეს აუცილებელია სხვათა უფლებების დასაცავად. ზემოთ აღნიშნული მაგალითიდან ჩანს, რომ ეს ორი უფლება ზშირად იკვეთება და ერთმანეთთან კოლიზიაში მოდიან. ასეთ შემთხვევაში, ერთ მხარეს დგას პირის ისეთი არაქონებრივი უფლებები, როგორიცაა პატივი, ღირსება და საქმიანი რეპუტაცია, ხოლო მეორე მხარეს კი – პირის უფლება ისარგებლოს სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებით. ამის მაგალითად იურიდიულ ლიტერატურაში მოტანილია ცხოველთა უფლებების დამცველი ორგანიზაციის “PETA”-ს საქმე. მათ ერთ-ერთ საგაზეთო გამოცემაში დაბეჭდეს საკონცენტრაციო ბანაკში მყოფი ადამიანების შოკისმომგვრელი სურათები სათაურით – „ჰოლოკოსტი თქვენს თევზებზე“. ისინი განასახიერებდნენ ცხოველების მიმართ სასტიკი მოპყრობის სცენებს. უზენაესი სასამართლოს პალატამ ვერ დაინახა ჩარევა ებრაელების ღირსებაში და აღნიშნა, რომ ცხოველთა უფლებების დაცვის ლეგიტიმური მიზნიდან გამომდინარე,

ღირსების უფლებასთან შედარებით, აზრის გამოხატვის თავისუფლება დაცვის უპირატეს ღირსად იქნა მიჩნეული³¹.

უფლებათა კოლიზიისას საგულისხმოა არა მხოლოდ უფლებაში ჩარევის მატერიალური შინაარსის განსაზღვრა და ამის მიხედვით მისი ლეგიტიმურობის დადგენა, არამედ არანაკლებ მნიშვნელოვანია შედეგამდე მისაღწევი პროცესუალური გზაც. აღნიშნულის ქვეშ იგულისხმება იმ საკანონმდებლო მოწესრიგების შინაარსის სწორი შეფასება, რომელიც იმ ფაქტებისა და გარემოებების დადგენას განსაზღვრავს, რომლებიც სარჩელის საგანს, მტკიცებულებათა წრეს შეადგენენ და რომლებსაც მოსარჩელე და მოპასუხე უთითებენ საბოლოოდ, მათ საფუძველზე მტკიცების მხარეთა შორის გადანაწილებას. 2004 წლის 24 ივნისის საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად მტკიცების ტვირთი ფაქტების უსწორობასთან და ფაქტებისა და მოსაზრებების გამიჯვნასთან დაკავშირებით გადავიდა მოსარჩელეზე, რამაც შედარებით გაართულა მისი პროცესუალური მდგომარეობა.

1. მტკიცების საგანში შემავალი ფაქტები და მტკიცებულებები

„მტკიცების საგანს შეადგენენ ის ფაქტები, რომელზედაც მოსარჩელე და მოპასუხე ამყარებენ თავიანთ სასარჩელო მოთხოვნებსა და სარჩელის წინააღმდეგ მიმართულ შესაგებელს.“³² მოცემულ შემთხვევაში სარჩელი საფუძვლიანია, თუ სახეზეა შემდეგი კუმულაციური პირობები: 1. თუ მოსარჩელე სასამართლოში დაამტკიცებს, რომ მოპასუხის განცხადება შეიცავს არსებითად მცდარ ფაქტს უშუალოდ მოსარჩელის შესახებ; 2. ამ განცხადებით მოსარჩელეს ზიანი მიაღება; 3. განცხადებული ფაქტის მცდარობა მოპასუხისათვის წინასწარ იყო ცნობილი ან მოპასუხემ გამოიჩინა აშკარა და უხეში დაუდევრობა, რამაც გამოიწვია არსებითად მცდარი ფაქტის შემცველი განცხადების გავრცელება.³³

³¹ Bydlinski P., Bürgerliches Recht Bd 1 AT, 5. aktualisierte Aufl., 2010, 2/47 ff, იხ. ციტირება: JBl, 2007, 574.

³² ლილუაშვილი თ., ზრუსტალი ვ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარები, მეორე შესწორებული და გადამუშავებული გამოცემა, თბილისი, 2007, 200.

³³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის 16 მაისის №ას-810-1129-07 განჩინება.

გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში განასხვავებენ მკაცრ და თავისუფალ მტკიცებულებებს. მკაცრ მტკიცებასთან საქმე გვაქვს მაშინ, როდესაც გარემოება არ შეიძლება დადასტურდეს იმისგან განსხვავებული მტკიცებულებით, ვიდრე ეს საპროცესო კანონმდებლობითაა გათვალისწინებული. რაც შეეხება თავისუფალ მტკიცებას, იგი კანონით დადგენილი მტკიცებულებების რიცხვით არ არის შემოფარგლული.³⁴ „მტკიცებულებათა შეფასება გამომდინარეობს იქედან, თუ რამდენად რელევანტურია ისინი საქმისადმი. აღნიშნულიდან გამონაკლისია ის შემთხვევა, როდესაც მაგალითად, მტკიცებულება წარმოდგენილია ზოგადი პიროვნული უფლების დარღვევასთან დაკავშირებით და ძირითადი უფლების დაცვის ინტერესი მტკიცებულებათა გამოყენების ინტერესს აღემატება.“³⁵ ასეთ შემთხვევაში, მტკიცებულებათა შეფასება მიმდინარეობს თავისუფალი მტკიცების პირობებში და დასაშვებია ნებისმიერი სახის მტკიცებულება. „სხვა შემთხვევებში მტკიცებულებათა შეფასება ხდება ჩვეულებრივი მტკიცების პროცესის მიხედვით.“³⁶

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, იმ გარემოებათა დამტკიცება, რომელსაც ემყარება მოთხოვნა თუ შესაგებელი, შეიძლება თვით მხარეთა (მესამე პირთა) ახსნა-განმარტებით, მოწმეთა ჩვენებებით, წერილობითი თუ ნივთიერი მტკიცებულებებითა და ექსპერტიზის დასკვნით. „ამავე მუხლის მე-3 ნაწილის გათვალისწინებით, კანონით არ არის დადგენილი, რომ პატივის, ღირსების, რეპუტაციის შელახვის ფაქტები უნდა დადასტურდეს კონკრეტული მტკიცებულებებით; ამდენად, აღნიშნული ღირებულებების შელახვის ფაქტი შეიძლება დადასტურდეს ნებისმიერი ზემოთ ჩამოთვლილი მტკიცებულებათა სახეების მეშვეობით, მათ შორის, თვით მოსარჩელის ახსნა-განმარტებითაც. ამ შემთხვევაში ყურადღება უნდა გავამახვილოთ იმაზე, რომ მხარეთა ახსნა-განმარტების ის ნაწილი წარმოადგენს მტკიცებულებას, რომელიც საქმის სწორად გადაწყვეტისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოების არსებობა არარსებობას ადასტურებს. ამასთან, მხარეთა ახსნა-განმარტებები უნდა შეფასდეს სხვა მტკიცებულებებთან ერთობლიობაში,

³⁴ Lücke W., Zivilprozessrecht, 10. Aufl., München, 2011, 259 ff.

³⁵ BVerfG NJW 2002, 3619; Münch-Komm/Prütting §284Rn, 64 ff.

³⁶ Lücke W., Zivilprozessrecht, 10. Aufl., München, 2011, 267ff.

რა დროსაც გასათვალისწინებელია კონკრეტული სამართალური იეროების სპეციფიკა.³⁷

ქართული კანონმდებლობა პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვასთან დაკავშირებულ დავებში გერმანული საპროცესო კანონმდებლობის მსგავსია და მტკიცებულებათა წინასწარ დადგენილი წრით არ არის შემოფარგლული. მოსარჩელეს უფლება აქვს სარჩელში მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები დააფუძნოს საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებულ ნებისმიერ მტკიცებულებას, რადგან არც მატერიალური და არც საპროცესო კანონმდებლობა ასეთი სახის დავებში არ ითვალისწინებს სპეციალური მტკიცებულების არსებობის აუცილებლობას.

2. მტკიცების ტვირთის გადანაწილების პრობლემები

2004 წლის 24 ივნისს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ კანონი, რომლითაც დადგინდა ახალი მტკიცების ტვირთის გადანაწილების სტანდარტი. ამის პარალელურად, ცვლილებები შევიდა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მეორე ნაწილში, რომლის ძველი რედაქციაც ადგენდა დღევანდელისაგან რადიკალურად განსხვავებულ მტკიცების ტვირთის გადანაწილებას და რომელიც არ შეესაბამებოდა იმ მტკიცებით სტანდარტს, რომელიც დადგენილი იყო ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსა და უცხო ქვეყნის სასამართლოების მიერ.

საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად შეიცვალა ძველი სასამართლო პრაქტიკაც, რომელიც ხშირ შემთხვევაში მტკიცების ტვირთის არასწორ ბალანსს ადგენდა და წინ გადაიდგა ნაბიჯი სასამართლო პრაქტიკის სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის დანაწესთან, ასევე საერთაშორისო მტკიცებით სტანდარტებთანაც შესაბამისობაში მოყვანის საკითხში. თუმცა მაგრამ სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების დაცვის პარალელურად, პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვა მტკიცების თვალსაზრისით არსებითად გათუღდა.

³⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2009 წლის 23 ივლისის №ას-1174-1319-08 განჩინება.

2.1. მტკიცების ტვირთის გადანაწილება ქართული კანონმდებლობის მიხედვით

2004 წლის 24 ივნისს, „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ კანონის ამოქმედების პარალელურად ცვლილება შევიდა სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილში, რომლის ძველი რედაქცია ადგენდა, რომ პირს უფლება აქვს სასამართლოს მეშვეობით მოითხოვოს იმ ცნობების უარყოფა, რომლებიც ღაზავს მის პატივს, ღირსებას, პირადი ცხოვრების საიდუმლოებას, პირად ხელშეუხებლობას ან საქმიან რეპუტაციას, თუ ამ ცნობების გამავრცელებელი არ დაამტკიცებს, რომ ისინი სინამდვილეს შეესაბამება. იგივე წესი გამოიყენება ფაქტობრივი მონაცემების არასრულად გამოქვეყნებისათვის, თუკი ამით ილახება პირის პატივი, ღირსება ან საქმიანი რეპუტაცია.³⁸ ძველი საკანონმდებლო მოწესრიგება მტკიცების ტვირთს ცალსახად მის გამვრცელებელს (მოპასუხეს) აკისრებდა, მას უნდა ემტკიცებინა, რომ მის მიერ გავრცელებული ცნობები მოსარჩელის თაობაზე იყო სწორი, სინამდვილესთან შესაბამისი და ეს ცნობები შესაბამისი მტკიცებულებებით გაემყარებინა. ცხადია, ამგვარი მოწესრიგება შესაბამისობაში არ იყო საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის პირველი ნაწილის მოთხოვნებთან, რომლის თანახმადაც, ყოველმა მხარემ უნდა ამტკიცოს ის ფაქტები და გარემოებები, რომლებზედაც თავის სასარჩელო მოთხოვნას ამყარებს. ამ სტანდარტით სწორედაც მოსარჩელემ უნდა ამტკიცოს ცნობების მცდარობა და არა მისმა გამვრცელებელმა.

2004 წლის 24 ივნისს განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად,³⁹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 18-ე მუხლის მეორე ნაწილი ჩამოყალიბდა შემდეგნაირად: პირს უფლება აქვს სასამართლოს მეშვეობით, კანონით დადგენილი წესით დაიცვას საკუთარი პატივი, ღირსება, პირადი ცხოვრების საიდუმლოება, პირადი ხელშეუხებლობა ან საქმიანი რეპუტაცია შელახვისაგან. სამოქალაქო კოდექსიდან ამოღებულ იქნა მტკიცების ტვირთზე მითითება და იგი სრულიად განსხვავებული

³⁸ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მეორე ნაწილის 2004 წლის 26 ივნისის საკანონმდებლო ცვლილებებამდე არსებული რედაქცია იხ., <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31702?publication=0>> [2.05.2015]

³⁹ <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33220#>> [02.05.2015]

შინაარსით გადავიდა „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ კანონის მე-7 მუხლში. აღნიშნული მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, ამ კანონით აღიარებული და დაცული უფლებების ნებისმიერი შეზღუდვა უტყუარ მტკიცებულებებს უნდა ემყარებოდეს. ამავე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად კი, ამ კანონით აღიარებული და დაცული უფლებების შეზღუდვისას ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც კანონით დადგენილი წესით ვერ დადასტურდება, ამ უფლებების შეზღუდვის საწინააღმდეგოდ უნდა გადაწყდეს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ახალი მტკიცებითი სტანდარტით, მოსარჩელე ვალდებული გახდა, გავრცელებული ფაქტების უსწორობა უტყუარი მტკიცებულებებით ემტკიცებინა.

კანონის ეს ნორმა, რომლის თანახმადაც, მტკიცების ტვირთი ძველი მოწესრიგებისგან გასხვავებით, შებრუნებულია მოსარჩელისაკენ, ერთი მხრივ, ქმნის სიტყვის და გამოხატვის თავისუფლების მნიშვნელოვან გარანტიას, თუმცა, მეორე მხრივ, პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვას ართულებს. „თუ ადრე მოქმედი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მიხედვით, მოპასუხე იყო ვალდებული, ემტკიცებინა გავრცელებული ცნობების სინამდვილე, ახალი კანონის თანახმად, ეს წესი შებრუნებულია და ახლა მოსარჩელეა ვალდებული, ამტკიცოს მის მიმართ გავრცელებული ცნობების სინამდვილესთან შეუსაბამობა. აღსანიშნავია, რომ მსგავსი საკანონმდებლო ნორმები ძირითადად დასავლურ, განსაკუთრებით კი აშშ-ს სამართლებრივ სისტემაშია დამკვიდრებული.“⁴⁰ „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ კანონის მიხედვით, ყოველგვარი ეჭვი, რომელიც არსებობს სასამართლოში საქმის განხილვისას, უნდა გადაწყდეს სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვის საწინააღმდეგოდ. „ეჭვი შეიძლება ეხებოდეს მრავალ საკითხს, მათ შორის: ა) კერძო ან საჯარო პირის სტატუსის მინიჭების საკითხს; ბ) საზოგადოებრივი ყურადღების ან ცნობისმოყვარეობის სტატუსის მინიჭების საკითხს; გ) აზრის ან ფაქტის სტატუსის მინიჭების საკითხს.“⁴¹ სწორედ ამ უკანასკნელმა გახდა მოსარჩელის პოზიცია მტკიცების პროცესში განსაკუთრებით რთული, რამეთუ აზრისა და ფაქტის განსხვავება ხშირად ძალიან რთულია, ხოლო მოსარჩელის პირადი არაქონებრივი უფლება კი დაუცველი რჩება.

⁴⁰ კოტეტიშვილი ი., გამოხატვის თავისუფლება, ტ.2, გამოხატვის თავისუფლება საქართველოში, თბილისი, 2005, 20.

⁴¹ იქვე, 32.

მტკიცების ტვირთის გადანაწილების ეს მიდგომა გაზიარებულია კანონის მე-13 მუხლშიც, რომელიც არსებითად მცდარი ფაქტის შემცველი და პირისთვის ზიანის მიმყენებელი, მისი სახელის გამტეხი განცხადების გავრცელებისათვის პასუხისმგებლობას აწესებს. მითითებული ნორმის თანახმად, პირს სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა ეკისრება კერძო პირის ცილისწამებისათვის, თუ მოსარჩელე სასამართლოში დაამტკიცებს, რომ მოპასუხის განცხადება შეიცავს არსებითად მცდარ ფაქტს უშუალოდ მოსარჩელის შესახებ და ამ განცხადებით მოსარჩელეს ზიანი მიაღდა. ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე, მოსარჩელეს შეიძლება მოუწიოს ისეთი ფაქტების არარსებობის მტკიცება, რომელიც საერთოდ არც არსებობდა, ასეთი კუთხით ფაქტების დამტკიცება კი ფაქტობრივად მტკიცების ტვირთისათვის თავის გართმევას გამოიწვევს.

საგულისხმოა მე-7 მუხლის მე-7 პუნქტი, რომლის თანახმადაც, იმ შემთხვევაში, თუ მოპასუხე არ გაამხელს იმ წყაროს, საიდანაც მან ფაქტების გავრცელებისას იხელმძღვანელა, ეს არ არის მისი საწინააღმდეგო გადაწყვეტილების მიღების საფუძველი. მოცემული ნორმა მიზანშეწონილია განვიხილოთ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 136-ე მუხლის მე-5 ნაწილთან მიმართებით. თუ წერილობითი მტკიცებულების წარდგენაზე არასაპატიო მიზეზით უარს ამბობს ერთ-ერთი მხარე, რომელიც არ უარყოფს, რომ მტკიცებულება მის ხელთაა, სასამართლოს შეუძლია მტკიცებულების გამოთხოვის შესახებ შუამდგომლობის აღმძვრელი პირი გაათავისუფლოს იმ ფაქტის მტკიცების ტვირთისაგან, რომელიც ამ მტკიცებულებით უნდა დაედასტურებინა და ასეთი ტვირთი გადააკისროს მხარეს, რომელიც უარს ამბობს წერილობითი მტკიცებულების წარდგენაზე. ვფიქრობ, მართალია, მოპასუხის მიერ ინფორმაციის წყაროს გამხელაზე უარი არ არის ავტომატურად მისი საწინააღმდეგო გადაწყვეტილების გამოტანის საფუძველი, მაგრამ მოსარჩელის მიერ აღნიშნული საპროცესო უფლების გამოყენებისა და მტკიცებულების მოპასუხისაგან გამოთხოვის შემთხვევაში, იგი სასამართლოს დავალებით ვალებული ხდება, აღნიშნული მტკიცებულება წარმოადგინოს, ხოლო წარმოუდგენლობის შემთხვევაში, ეს ფაქტი დადასტურებულად მიიჩნევა და მოპასუხეს ამ ფაქტის სისწორის მტკიცება დაევალება.

2.2. მტკიცების სტანდარტი ქართული, უცხოური და საერთაშორისო სასამართლოების პრაქტიკაში

2.2.1. ქართული სასამართლო პრაქტიკა

პირადი არაქონებრივი უფლებების დაცვის საკითხებთან დაკავშირებით, ქართული სასამართლო პრაქტიკა არც თუ ისე მწირია. გზდებით გადაწყვეტილებებსაც, რომლებშიც მტკიცების ტვირთის გადანაწილებასთან დაკავშირებული საკითხები განმარტებულია. ამ კუთხით მნიშვნელოვანია სასამართლო პრაქტიკის გაანალიზება 2004 წლის 24 ივნისის საკანონმდებლო ცვლილებებამდე და მის შემდეგ.

„ადამიანის უფლებათა ევროპის კონვენციისა და განსაკუთრებით ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გამოყენების თვალსაზრისით, ძალზე მნიშვნელოვანია თბილისის საოლქო სასამართლოს 2002 წლის 3 ივლისის გადაწყვეტილება, რომელიც ეხება ვ. ასათიანის სარჩელს სამაუწყებლო კომპანია „რუსთავი-2-ის“, გადაცემა „60 წუთის“ წამყვანის ა. გოგიჩაიშვილისა და ი. კერესელიძის წინააღმდეგ. მოსარჩელე ვ.ასათიანის სარჩელის მიხედვით, 2001 წლის 1 აპრილს სამაუწყებლო კომპანია „რუსთავი-2“-მა და ა. გოგიჩაიშვილმა გადაცემა „60 წუთის“ მეშვეობით საჯაროდ გაავრცელეს მოსარჩელის პატივის, ღირსებისა და საქმიანი რეპუტაციის შემლახველი ინფორმაცია. მოსარჩელის აზრით, მოპასუხეებმა: ი. კერესელიძემ და გადაცემის ავტორმა ა. გოგიჩაიშვილმა გადაცემაში მოსარჩელე დაადანაშაულეს ორი ადამიანის მკვლელობაში, უცხო ქვეყნის სპეცსამსახურებთან თანამშრომლობასა და სახელმწიფო კრედიტის არამიზნობრივად გამოყოფაში.“⁴²

„...პრეცედენტის გამოყენებით საოლქო სასამართლომ ასევე აღნიშნა, რომ: „...კერესელიძის მიერ გავრცელებული ყველა განცხადება ცნობებია ფაქტების შესახებ, რომელსაც სჭირდება მტკიცება. სინამდვილესთან შესაბამისობის მტკიცების ტვირთი კი იმავე ლინგუისტის საქმეზე დადგენილი სტანდარტით და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად ეკისრება მის გამავრცელებელს... საოლქო სასამართლომ გადაწყვეტილებაში მიუთითა, რომ „მოპასუხეთა მიერ გავრცელებ-

⁴² კორკელია კ., ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის როლი საქართველოს სასამართლოების პრაქტიკაში, ადამიანის უფლებათა დაცვა ეროვნულ და საერთაშორისო სამართალში, თბილისი, 2002, 90.

ბული ცნობები ფაქტების შესახებ აშკარად ლახავს ვალერი ასათიანის პატივს, ღირსებასა და საქმიან რეპუტაციას, ვინაიდან ისინი შეიცავენ მტკიცებას მოსარჩელის მიერ კანონის, მორალის ნორმების დარღვევისა და უღირსი საქციელის ჩადენის შესახებ, რაც იმაში გამოიხატება, რომ მოპასუხეებმა ვასათიანს ბრალი დასდეს უმძიმეს დანაშაულთა - რიტუალური მკვლელობის, უცხო ქვეყნის სპეც-სამსახურებთან თანამშრომლობის, თანამდებობის ბოროტად გამოყენებისა და უფლებამოსილების გადამეტებაში. მოპასუხეებმა ვერც ერთი მტკიცებულებით ვერ უზრუნველყვეს მათი ვერსიის სინამდვილესთან შესაბამისობის დამტკიცება.“ საოლქო სასამართლომ აღნიშნა, რომ „რუსთავი-2-ისა“ და ჟურნალისტ ა. გოგიჩაიშვილის მიერ „ტენდენციურად იქნა გაშუქებული ირაკლი კერესელიძის ზემოაღნიშნული ვერსია, რაც იმაში გამოიხატება, რომ ა. გოგიჩაიშვილმა ცნობებს თავისი დასკვნებით შესძინა დამაჯერებლობა და საზოგადოებას მიაწოდა როგორც უტყუარი და დადასტურებული ფაქტები, რითაც შელახა ვალერი ასათიანის პატივი, ღირსება და საქმიანი რეპუტაცია.“⁴³

საოლქო სასამართლომ ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილების (*„ლინგენსი ავსტრიის წინააღმდეგ“*) საფუძველზე აღნიშნა, რომ ვ. ასათიანის მიმართ გაკეთებული განცხადებები, სასამართლოს აზრით, „...არის ცნობები ფაქტების შესახებ, რაც დამტკიცებას ექვემდებარება და რომლის სინამდვილესთან შესაბამისობის მტკიცების ვალდებულება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ ლინგენსის საქმეზე დადგენილი სტანდარტის მიხედვით, ეკისრება მის გამავრცელებელს.“ საოლქო სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ „დასახელებული პრეცედენტის მიხედვით: „ჟურნალისტები ასეთ შემთხვევაში ვერ გაექცევიან სასამართლოს მიერ დამნაშავედ ცნობას, თუკი ისინი ვერ დაამტკიცებენ თავიანთი განცხადებების სიმართლეს.“⁴⁴

საოლქო სასამართლო თავის გადაწყვეტილებაში დაეყრდნო არა მხოლოდ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-18 მუხლის მე-2 ნაწილის⁴⁵ მოთხოვნებს, არამედ განაცხადა ისიც, რომ მტკიცების ტვირთის დაკისრებას ცნობების გამვრცელებლისათვის, ითვალისწინებდა ადამიანის უფლება-

⁴³ იქვე, 91.

⁴⁴ იქვე, 92.

⁴⁵ ივულისხმება 2004 წლის 24 ივნისამდე არსებული საკანონმდებლო მოწესრიგება.

თა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაც („ლინგენსი ავსტრიის წინააღმდეგ“). აღსანიშნავია, რომ საოლქო სასამართლოს ამგვარი შეფასება ადამინის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მითითებულ გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით არასწორია. მითილებულ დავაში საქმის არსი მდგომარეობდა იმაში, რომ ლინგენსმა, რომელიც ვენის ერთ-ერთი გაზეთის ჟურნალისტი იყო, 1975 წლის ოქტომბერში, ავსტრიის მთავარი არჩევნების შემდეგ გამოაქვეყნა ორი სტატია, სადაც აკრიტიკებდა არჩევნებში გამარჯვებულ ფედერალურ კანცლერ ბრუნო კრაისკის. კრიტიკა ეხებოდა კანცლერის გადაწყვეტილებას, კოალიცია შეექმნა იმ პარტიასთან, რომელსაც ნაცისტური წარსულის მქონე ადამიანი ზელომდგენლობდა. სტატიაში მხილებული იყო კანცლერის მიერ ყოფილი ნაცისტებისათვის სისტემატური პოლიტიკური თანადგომის გაწევის მცდელობაც. კანცლერის საჩივრის საფუძველზე, ავსტრიის სასამართლოებმა ეს განცხადებები შეურაცხყოფლად მიიჩნიეს და ჟურნალისტი 15 000 შილინგით დააჯარიმეს ავსტრიის სისხლის სამართლის კოდექსის 111-ე პარაგრაფის⁴⁶ საფუძველზე. ამავე პარაგრაფის მე-3 პუნქტით დადგენილი სტანდარტით, რომელიც ფაქტების სისწორის მტკიცების ტვირთს მის გამპრცელებელს აკისრებდა, ეროვნულმა სასამართლოებმა გადაწყვიტეს, რომ ჟურნალისტმა ვერ შეძლო დამტკიცებინა თავისი ბრალდების სიმართლე. „ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნულ საქმეში დაადგინა კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევა და განმარტა, რომ ავსტრიის სასამართლოების მიდგომა მცდარი იყო, რადგან მოსაზრების (შეფასებითი მსჯელობის) ფაქტებით დამტკიცება შეუძლებელია; ამიტომ, არც ის შეიძლება, რომ ვინმეს ამ მოსაზრებების სისწორის დამტკიცება დაევალოს.“⁴⁷ „ავსტრიის სასამართლოების მიდგომა ფაქტების სიზუსტის მტკიცებასთან და გამოხატვის კავშირებით სასამართლომ არასწორად მიიჩნია. სასამართლომ ზაზგასმით აღნიშნა „ფაქტებსა“ და „შეფასებითი მსჯელობებს“ შორის არსებული განსხვავება და დასძინა, რომ „შეფასებითი მსჯელობის“ სიმართლის დამტკიცება გა-

⁴⁶ „ნებისმიერი პირი, რომელიც მესამე პირს ბრალს სდებს მისი თანამდებობრივი მდგომარეობისათვის შეუფერებელი ფორმით ან დამოკიდებულებით, პატივისა და ღირსების საწინააღმდეგო მოქმედებით ან ისეთი ფორმით, რომელიც შეურაცხყოფს ან ამცირებს მას საზოგადოების წინაშე, ისჯება თავისუფლების აღკვეთით არა უმეტეს ექვსი თვისა ან ჯარიმით.“

⁴⁷ *Lingens v. Austria*, [ECtHR], App.no. 9815/82, 8.07.1986, Para.45.

დაუჭრელი ამოცანაა.“⁴⁸ აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლომ ლინგენის განცხადებები მიიჩნია მოსაზრებებად და ამდენად, მათი სინამდვილესთან შესაბამისობის დამტკიცების საკითხიც ლინგენს არ დააკისრა. საოლქო სასამართლოს მითითება მტკიცების ტვირთის ამგვარ გადანაწილებაზე არასწორია იმდენად, რამდენადაც გამგრცვლებლისათვის მის დაკისრებას ითვალისწინებდა ეროვნული კანონმდებლობა, კერძოდ კი სისხლის სამართლის კოდექსი და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებაში არც კი ყოფილა სასამართლოს მიერ გაკეთებული შეფასება იმის თაობაზე, რომ გავრცელებული ცნობების სისწორე გამგრცვლებელს უნდა ემტკიცებინა. ამასთან, დაუშვებელი იყო ავსტრიის სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული მტკიცების ტვირთის გადანაწილების სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილ მტკიცების ტვირთთან გაიგივება. „მართალია, გარკვეულ შემთხვევებში, სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაკისრების წინაპირობებსა და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძვლებს შორის შესაძლოა თანხედრა არსებობდეს, მაგრამ განსახილველ საქმეში მოთხოვნა ზიანის ანაზღაურებაზე სამოქალაქო სამართლის პრინციპებით უნდა განხილულიყო“ ... „პასუხისმგებლობის საკითხის გადაწყვეტა დამოუკიდებელ სამართლებრივ შეფასებას მოითხოვდა იმ კრიტერიუმებისა და მტკიცების სტანდარტის საფუძველზე, რაც განსხვავდებოდა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების გამოსაყენებელი კრიტერიუმებისა და სტანდარტებისაგან.“⁴⁹ საოლქო სასამართლოს მხრიდან არასწორი იყო სისხლის სამართლის შემადგენლობით დადგენილი მტკიცების სტანდარტის სამოქალაქო პროცესში გადმოტანა და მათი ერთმანეთთან გაიგივება.

საკანონმდებლო ცვლილებების შემდეგ, შეიცვალა სასამართლო პრაქტიკაც და უზენაესი სასამართლოს პრეცედენტებში ვხვდებით, რომ „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონით მტკიცების ტვირთი ეკისრება მოსარჩელეს, მოსარჩელეა ვალდებულია ამტკიცოს, რომ მოპასუხის განცხადება შეიცავს არსებითად მცდარ ფაქტს

⁴⁸ იქვე, Para.46.

⁴⁹ Ringvold v. Norway,[ECtHR], App. no. 34964/97, 11.02.2003, Para.38; აბესაძე დ., დანაშაულით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების წესი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში – ეროვნული პრაქტიკა და საერთაშორისო გამოცდილება, სტუდენტური სამართლებრივი ჟურნალი, თბილისი, 2014, 17.

მის შესახებ, ამ განცხადებით მას მიაღება ზიანი და მოპასუხე ბრალეულად მოქმედებდა.“⁵⁰

2.2.2. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ განხილულ საქმეთა შორის, რომლებიც სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებისა და პირადი არაქონებრივი უფლებების კონკურენციას ეხებოდა, ზემოთნახსენები ლინგენსის საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია. გარდა ამისა, ყურადსაღებია ევროპული სასამართლოს კიდევ რამდენიმე გადაწყვეტილება, რომლებშიც საუბარია მტკიცების ტვირთის გადანაწილების საკითხებზე.

ამ მხრივ, საინტერესოა გადაწყვეტილება საქმეზე „ტორგეირ ტორგეისონი ისლანდიის წინააღმდეგ“. ტორგეირ ტორგეისონმა პრესაში გააკეთა განცხადება, რომელიც ისლანდიაში გავრცელებულ პოლიციურ სიმხეცეს ეხებოდა. მან პოლიციის ოფიცრები „უნიფორმიან მხეცებს“ შეადარა. პოლიციის ქცევები დახასიათებული იყო, როგორც დაშინებითი, უკანონო, დაუდევარი და უნიჭო. ეროვნულ სასამართლოებში მისტერ ტორგეისონი დამნაშავედ ცნეს პოლიციის იმ წევრების ცილისწამებისთვის, რომლებიც სადავო გამონათქვამში ცალსახად იდენტიფიცირებულები არ იყვნენ და მოსარჩელეს ჯარიმის გადახდა დააკისრეს. ევროპულმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ ამ შემთხვევაში სიმართლის მოთხოვნა იქნებოდა არაგონივრული, შეუძლებელიც კი და განაცხადა, რომ პრესა თითქმის ვერაფერს ვერ დაბეჭდავდა, თუკი მას მხოლოდ სრულიად დამტკიცებული ფაქტების გამოქვეყნებას მოსთხოვდნენ. სასამართლოს აზრით, მოსარჩელე აღმოჩნდა არაგონივრული და შესაძლოა, გადაუჭრელი ამოცანის წინაშე მამინ, როდესაც მას საკუთარი განცხადებების სისწორის დამტკიცება დააგულეს.⁵¹

მტკიცების ტვირთის გადანაწილებასთან დაკავშირებით საგულისხმოა ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება

⁵⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის 16 მაისის №ას-810-1129-07 განჩინება.

⁵¹ *Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*, [ECtHR], App.no. 13778/88, 25.06.1992, Para.62.

საქმეზე “Bergens Tidende” ნორვეგიის წინააღმდეგ“. ყოველდღიურმა გაზეთმა “Bergens Tidende”-მ გამოაქვეყნა მასალათა სერია ექიმის მიერ კლინიკაში ჩატარებულ წარუმატებელ პლასტიკურ ოპერაციებზე. ამასთან, ზოგიერთ მათგანს თან ახლდა დოკუმენტური ფოტომასალა. ნორვეგიის უზენაესმა სასამართლომ “Bergens Tidende” დამნაშავედ ცნო სახელის გამტეხი ცნობების გავრცელებაში, რამდენადაც სტატიებში მოყვანილი მრავალი მტკიცებულება სასამართლომ დაუსაბუთებლად მიიჩნია. მომჩივანის მიერ ფაქტების მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ „აუცილებელია, არსებობდეს განსაკუთრებული მიზეზები, ვიდრე გაზეთი გათავისუფლება მისი ჩვეული მოვალეობისაგან - დაადასტუროს იმ ფაქტობრივი განცხადებების ნამდვილობა, რომელიც შინაარსობრივად სახელის გამტეხს წარმოადგენს. იმის გარკვევისას, თუ რამდენად არსებობდა აღნიშნული მიზეზები, უნდა შეფასდეს განცხადებების ბუნება და ხასიათი, აგრეთვე, უნდა განისაზღვროს, რამდენად სარწმუნოა გაზეთის წყაროები აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით“.⁵² სასამართლომ მიიჩნია, რომ მომჩივანს არ გადაუმოწმებია მისი წყაროების ნამდვილობა სტატიების გამოცემაზე. ამ საქმის განხილვისას ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლომ მხედველობაში მიიღო ის ფაქტი, რომ სადავო სტატიათა სერიაში აღწერილი იყო კონკრეტული შემთხვევები, რომლებიც ეფუძნებოდა იმ ადამიანების გამოცდილებას, რომელთა კოსმეტიკური ოპერაციები წარუმატებელი აღმოჩნდა. ეს ძალზე მნიშვნელოვანი პრობლემა ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვის თვალსაზრისით, ამიტომ, საზოგადოებრივი ინტერესის გათვალისწინებით, მსგავსი მასალის გამოქვეყნება გამართლებულია. სასამართლომ მხედველობაში მიიღო ისიც, რომ შესაძლოა, ჟურნალისტური ეთიკის დაცვის თვალსაზრისით, ჟურნალისტები არასაკმარისად კორექტულად მოქმედებენ, მაგრამ სასამართლო დაეყრდნო სამართლებრივი ნორმების სტანდარტულ მიდგომას, რომლის თანახმადაც, „არც ერთ სასამართლოს არ შეუძლია უკარნახოს ჟურნალისტს, როგორი მეთოდები გამოიყენოს მოვლენების აღწერისას“.⁵³

⁵² *Bergens Tidende v. Norway*, [ECtHR], App.no. 26132/95, 2.05.2000, Para.51.

⁵³ იქვე, Para.53.

2.2.3. აშშ-ის სასამართლო პრაქტიკა

„სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ საქართველოს კანონი წარმოადგენს ამერიკულ სამართალში გაბატონებულ მოდელს.⁵⁴ ამიტომ მიზანშეწონილია იმ ქვეყნის პრეცედენტული სამართლის მიმოხილვა, საიდანაც საფუძველს იღებს ქართული კანონი.

მტკიცების სტანდარტთან მიმართებით მნიშვნელოვანია აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს 1931 წლის გადაწყვეტილება საქმეზე „ნაირი მინესოტას წინააღმდეგ“.⁵⁵ მითითებულ საქმეში ჰენეისის ოლქის პროკურორმა და შემდგომში გუბერნატორმა – ფლოიდ ოლსონმა სასამართლოში უჩივლა გაზეთს – “Saturday Press”, მინესოტას შტატში მოქმედი იმ კანონის საფუძველზე, რომლითაც წესრიგის დარღვევად მიიჩნევა „ბოროტი, სკანდალური და ცილისმწამებლური“ გაზეთებისა და პუბლიკაციების გამოცემას. კანონის ტექსტში ეწერა, რომ ყველა პირს, რომელიც საზოგადოებრივი წესრიგის ამგვარ დამრღვევად იქნება მიჩნეული, გაზეთისა თუ პუბლიკაციის გამოცემა აეკრძალება. სარჩელში, რომელიც ოლსონმა სასამართლოში შეიტანა, აღნიშნული იყო შემდეგი: გაზეთში გამოქვეყნებული ცნობებით, სამართალდამცავ ორგანოებსა და მოხელეებს არ შესწევდათ უნარი, გამოეცლინათ და დაესაჯათ სათამაშო ბიზნესში, ალკოჰოლის კონტრაბანდისა და რეკეტულ საქმიანობაში ჩართული პირები, რომლებიც ებრაელი განგსტერის მფარველობით სარგებლობდნენ. მინესოტაში მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, საჯარო მოხელეებს შეუძლიათ, სასამართლოში უჩივლონ გამომცემლებს სკანდალური და ცილისმწამებლური საგამომცემლო საქმიანობისათვის, განსაკუთრებით, თუ ეს გამოცემა საჯარო მოხელეების მიერ ჩადენილ გადაცდომებზე, სამსახურებრივ გულგრილობაზე საუბრობს. თუ გამომცემელი ან მესაკუთრე მოსამართლეს არ წარუდგენს მტკიცებულებებს, რომლითაც იგი დაამტკიცებს, რომ პუბლიკაცია სწორ ინფორმაციას შეიცავს და გამოქვეყნებულია კეთილი განზრახვით და სამართლებრივი მიზნებით, მის მიერ გაზეთის შემდგომი გამოცემა დასჯადია, რამდენადაც სასამართლოს უპატივცემულობად არის მიჩნეული. უზენაესმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მტკიცების ტვირთის ამგვარი დაკისრება

⁵⁴ კოტეტიშვილი ი., გამოხატვის თავისუფლება ტ.2, გამოხატვის თავისუფლება საქართველოში, თბილისი, 2005, 54.

⁵⁵ *Near v. Minnesota*, 283 U.S. 697.

პრესაზე წარმოადგენს მისი თავისუფლების იმ გარანტიების დარღვევას, რომლებიც მეთოთხმეტე შესწორებით არის აღიარებული და კრცელდება შტატებზე. სწორედ ეს არის ცენზურის არსი.⁵⁶

აშშ-ის სასამართლო პრაქტიკაში ამ კუთხით პრეცედენტულ გადაწყვეტილებადაა მიჩნეული “New York Times” სალივანის წინააღმდეგ.⁵⁷ ამ საქმეში ალაბამას შტატში არჩეული სამი კომისარიდან ერთ-ერთმა, სალივანმა, სასამართლოში სარჩელი შეიტანა გაზეთ “New York Times”-ის წინააღმდეგ, რომელმაც გამოაქვეყნა განცხადება. მოსარჩელემ ეს განცხადება ცილისმწამებლურად მიიჩნია, რადგან მისი რამდენიმე ფრაგმენტი შეიცავდა არასწორ ფაქტს და ეხებოდა პოლიციის ქმედებას სტუდენტების მიერ სამოქალაქო უფლებების დასაცავად გამართულ დემონსტრაციაზე. სალივანი დავობდა, რომ სარეკლამო განცხადებაში მოყვანილი ფაქტები, რომელშიც კონკრეტულ პირზე არ იყო საუბარი, სინამდვილეში, მას ეხებოდა, რადგან პოლიციის დეპარტამენტის ზედამხედველობა სწორედ მისი მოვალეობა იყო. უზენაესმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ პირველი შესწორების ინტერპრეტაციის შედეგად მიღებული გარანტიები განუხრელად უარყოფს გამონაკლისის დაწესებას სიმართლის ტესტისათვის, განსაკუთრებით კი ისეთს, რომელიც სიმართლის მტკიცების ტვირთს გამპრცელებელს აკისრებს.⁵⁸

V. დასკვნა

საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლით პიროვნების პატივი და ღირსება დაცულია აბსოლუტური პრივილეგიით, სამოქალაქო კოდექსი კი პირის პირად არაქონებრივ უფლებებს მათი შინაარსის გათვალისწინებით სამოქალაქო ბრუნვის უმნიშვნელოვანეს ობიექტად მიიჩნევს და დაცვის საკანონმდებლო რეგლამენტირებასაც ახდენს. ამის საპირწონედ დგას სხვა პირის სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება, რომელიც ძირითად უფ-

⁵⁶ ოქრუაშვილი მ., კოტეტიშვილი ი., გამოხატვის თავისუფლება, ტ.1, გამოხატვის თავისუფლება აშშ-სა და ევროპაში, თბილისი, 2005, 168.

⁵⁷ *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254.

⁵⁸ ოქრუაშვილი მ., კოტეტიშვილი ი., გამოხატვის თავისუფლება, ტ.1, გამოხატვის თავისუფლება აშშ-სა და ევროპაში, თბილისი, 2005, 177.

ლებათა რიცხვს განეკუთვნება და კონსტიტუციითა და „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების შესახებ“ კანონითაა დაცული.

ამ ორი უმნიშვნელოვანესი უფლების დაცვისას სამართლიანი ბალანსის უზრუნველსაყოფად საჭირო იყო მათი კონკურენციის პირობებში, სასამართლოს მიერ რომელიმე უფლების შეზღუდვის ლეგიტიმური მიზნის დასადგენად მტკიცების საგნის სწორად განსაზღვრა და სწორი საკანონმდებლო რეგულაციების პირობებში მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის სწორად გადანაწილება. ამ მიზნით 2004 წლის 24 ივნისს განხორციელდა საკანონმდებლო ცვლილებები და მიღებულ იქნა ახალი კანონი „სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლების“ შესახებ, რომლითაც კანონმდებელმა მტკიცების ტვირთის გადანაწილების მანამდე არსებულ წესზე უარი თქვა და ის მოპასუხისაგან (მისი გამერცხელებისაგან) მოსარჩელეზე (უარმყოფელზე) გადაიტანა, რითაც შეუქმნა სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლებას უფრო მეტი ინსტიტუციური გარანტია. ამით ქართული კანონმდებლობა უფრო მეტად დაუახლოვდა იმ სტანდარტებს, რომლებიც საზღვარგარეთის ქვეყნებშია მიღებული.

ცხადია, რომ პირს არ უნდა დაევალოს მის მიერ გავრცელებული მოსაზრებების სისწორის მტკიცების ტვირთი, მაგრამ ადამიანის ღირსება, როგორც აბსოლუტურად გარანტირებული უფლება, დაცვის უკეთეს მექანიზმს მოითხოვს. ზოლო ვინაიდან სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება აბსოლუტურ უფლება არაა, პირის მიერ გამოთქმული მოსაზრებებიც შეიძლება შეიზღუდოს სხვა პირთა უფლებების დაცვის უზრუნველსაყოფად. ამ კუთხით კანონის მიდგომა, რომლითაც ფაქტებისა და მოსაზრებების გამიჯვნის მტკიცების ტვირთის მთლიანად მოსარჩელეს ეკისრება, ფაქტობრივად შეუძლებელს ხდის სასამართლო პროცესის წარმატებით დასრულების შესაძლებლობას, რადგან თითქმის დაუძლეველი ამოცანაა იმის მტკიცება, თუ რა ფორმით გამოხატა პირმა თავისი უფლება, – აზრის თუ ფაქტის სახით.

საკანონმდებლო ცვლილებებმა მტკიცების ტვირთი ფაქტების უსწორობასთან დაკავშირებით დააკისრა მოსარჩელეს და ამით იგი შესაბამისობაში მოვიდა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის პირველი ნაწილის დანაწესთან, თუმცა მოსაზრებების აბსოლუტური პრივილეგიით დაცვით და აზრისა და ფაქტის გამიჯვნის მტკიცების ტვირთის უფლების

შეზღუდვის ინიციატორზე დაკისრებით, პირის პირადი არაქონებრივი უფ-
ლებები დაცვის ეფექტური საშუალებების გარეშე დარჩა.